

Skraćenice	VII
Predgovor prvom izdanju	XIX
Predgovor trećem izdanju	XX
Predgovor IV izdanju	XXII
Predgovor petom izdanju	XXIII
GLAVA I	3
UVOD	3
1. Pojam i predmet prava Evropske unije	3
1.1. Pojam	3
1.2. Predmet	5
2. Terminološke dileme	7
2.1. Komunitarno pravo ili pravo Evropske unije - jedinstveni ili različiti pravni sistemi	7
2.2. Komunitarno ili evropsko pravo	11
2.3. Pravo EU i komparativno pravo	15
3. Pravo Evropske unije kao nastavno naučna disciplina	18
4. O potrebi fragmentacije predmeta pravo EU	23
5. Mesto prava EU u unutrašnjem sistemu prava	23
5.1. Odnos prava EU prema međunarodnom javnom pravu	24
5.2. Odnos prava EU prema ustavnom i upravnom pravu	24
GLAVA II	27
NASTANAK I CILJEVI EVROPSKE EKONOMSKE ZAJEDNICE I EVROPSKE UNIJE	27
1. Evropska ekonomska zajednica	27
1.1. Nastanak Evropskih zajednica	27
1.2. Ciljevi EEZ	28
2. Evropska unija do Sporazuma iz Lisabona	29
2.1. Nastanak Evropske unije	29
2.2. Ciljevi Evropske unije	29
2.3. Pravni subjektivitet Evropske unije	30
2.4. Pravna priroda Evropske unije	32
3. Evropska unija prema Sporazumu iz Lisabona	34
3.1. Karakter Sporazuma iz Lisabona	34
3.2. Promene izvršene Lisabonskim sporazumom	35
GLAVA III	39
USTAVNI OKVIR DELOVANJA EVROPSKE UNIJE	39
1. Elementi ustavnog okvira	39
1.1. Princip vladavine prava	39
1.2. Princip dodeljenih nadležnosti	40
1.2.1. Podela nadležnosti prema cilju ili predmetu	42

1.2.2. Podela nadležnosti prema pravnoj prirodi	43
1.2.3. Podela nadležnosti prema načinu prenosa - izričita i prećutna ovlašćenja	46
1.2.4. Podela nadležnosti prema Lisabonskom sporazumu	50
1.3. Principi korišćenja nadležnosti	52
1.3.1. Princip supsidijarnosti u sistemu podele vlasti	52
1.3.2. Princip proporcionalnosti	56
1.3.3. Princip bliže saradnje	57
1.4. Evropsko građanstvo kao konstitutivni element Evropske unije	59
1.4.1. Pojam i značaj građanstva u Evropskoj uniji	59
1.4.2. Prava i obaveze koje proizilaze iz građanstva Evropske unije	60
1.4.3. Politička prava	62
1.5. Osnovna ljudska prava i opšta načela kao deo ustavnog okvira	62
1.5.1. Načelo jednakosti	67
1.5.2. Načelo pravne sigurnosti i zaštite legitimnih očekivanja	68
GLAVA IV	71
INSTITUCIONALNI OKVIR DELOVANJA EVROPSKE UNIJE	71
1. Evropski parlament	72
1.1. Nastanak i sastav	72
1.2. Način rada	73
1.3. Nadležnosti	74
1.3.1. Zakonodavna nadležnost	75
1.3.2. Pravo na konsultacije - savetodavna uloga	75
1.3.3. Uloga Parlamenta u postupku saradnje	78
1.3.4. Uloga Parlamenta u redovnom zakonodavnom postupku	78
1.3.5. Pravo davanja saglasnosti	79
1.3.6. Uloga u postupku donošenja budžeta	80
1.3.7. Pravo vršenja političkog nadzora	80
2. Savet ministara - Savet ministara Evropske unije	81
2.1. Sastav	81
2.2. Nadležnost	81
2.3. Način rada	83
3. Evropski savet	84
4. Evropska komisija	85
4.1. Sastav	85
4.2. Nadležnost	85
4.3. Način rada	87
5. Sud pravde Evropske unije	87
5.1. Organizacija sudske vlasti	87
5.2. Sastav, nadležnost i postupak pred Sudom pravde	88
5-1. Osnovni sud	91
5-2. Specijalizovani sudovi	91
6. Finansijski sud	91
7. Evropska centralna banka	92
GLAVA V	93
IZVORI PRAVA EVROPSKE UNIJE	93
1. Pravo kao društvena pojava i državna tvorevina	93

2. Podela izvora prava EU	95
2-2. Primarni izvori	96
2.1. Ugovori o osnivanju	96
2.1.1. Sadržina Osnivačkih ugovora	99
2.1.2. Važenje i primena	100
2.1.3. Postupak izmene	101
2.2. Međunarodni sporazumi	102
2.2.1. Sporazumi između Zajednice/Unije i trećih država i međunarodnih organizacija	102
a) Mešoviti sporazumi	103
b) Konvencije između država članica	103
2.3. Opšta pravna načela	104
2.3.1. Uopšte	104
2.3.2. Podela	107
2.3.3. Funkcija opštih načela u pravu EU	109
2-3. Sekundarni izvori	111
3.1. Uredbe	112
3.2. Uputstva	114
3.3. Odluke	114
3.4. Preporuke i mišljenja	115
3.5. Ostali sekundarni pravni akti	115
3. Akti i instrumenti Evropske unije pre Lisabonskog sporazuma	116
4.1. Akti i instrumenti iz II stuba	117
4.1.1. Zajedničke strategije	117
4.1.2. Zajednički stavovi	117
4.1.3. Zajedničke akcije	117
4.1.4. Individualne akcije država članica	117
4.2. Akti i instrumenti iz III stuba	118
4.2.1. Okvirne odluke	118
4.2.2. Odluke	118
5. Izvori prava Evropske unije prema predlogu Ustava za Evropu	118
6. Rešenja prema Sporazumu iz Lisabona	122
7. Sudska praksa	124
8. Sistematizacija i hijerarhija komunitarnih izvora prava	125
8.1. Sistematizacija	125
8.2. Hijerarhija	128
9. Odnos prava Evropskih zajednica i prava Evropske unije	128
GLAVA VI	133
ODNOS EVROPSKE UNIJE I PRAVA EU PREMA DRŽAVAMA ČLANICAMA I POJEDINCIMA I PREMA UNUTRAŠNJIM PRAVIMA	133
1. Uopšte	133
2. Načelo direktne primene	136
2.1. Direktna primena Osnivačkih ugovora	139
2.2. Direktna primena sekundarnih izvora	139
3. Načelo direktnog dejstva	141
3.1. Direktno dejstvo Osnivačkog ugovora	146
3.2. Direktno dejstvo sporazuma sa trećim državama	148

3.3. Direktno dejstvo opštih principa prava	149
3.4. Direktna primena ili direktno dejstvo uredbi	149
3.5. Direktno dejstvo uputstava	150
3.6. Direktno dejstvo odluka	154
4. Načelo superiornosti	154
5. Načelo odgovornosti države zbog povrede prava EU	161
6. Pravna priroda prava EU	162
GLAVA VII	169
PRAVNE KARAKTERISTIKE UNUTRAŠNJEG TRŽIŠTA	
EVROPSKE UNIJE	169
1. Transformacija zajedničkog u unutrašnje tržište	169
2. Unutrašnje tržište kao proces	170
3. Mere za uspostavljanje unutrašnjeg tržišta	177
3.1. Pravni osnov za donošenje mera harmonizacije	178
3.2. Različiti pristupi i tehnike harmonizacije	181
3.2.1. Harmonizacija nacionalnih propisa definisanjem odgovarajućih propisa i politike na komunitarnom nivou	181
3.2.2. Totalna ili potpuna harmonizacija	181
3.2.3. Metod optirajuće harmonizacije	182
3.2.4. Delimična harmonizacija	182
3.2.5. Minimalna harmonizacija	183
3.2.6. Alternativni metod harmonizacije	184
3.2.7. Metod uzajamnog priznavanja prava kontrole	184
3.2.8. Harmonizacija tehnikom upućivanja	184
3.2.9. Novi pravac u harmonizaciji – horizontalna harmonizacija	184
4. Harmonizacija propisa u trećim državama	186
4.1. Značaj harmonizacije za treće države	186
4.2. Pravna sredstva harmonizacije	186
4.3. Harmonizacija domaćih propisa sa pravom EU	188
4.4. Sudska harmonizacija	189
GLAVA VIII	193
NAČELO SLOBODE PROMETA ROBE	193
1. Uopšte	193
2. Carinska unija	195
3. Zajednička carinska tarifa	197
4. Određivanje porekla i vrednovanje robe	199
5. Dažbine istog dejstva kao carinske dažbine	202
6. Zabrana kvantitativnih ograničenja i mera sličnog dejstva	206
6.1. Kvantitativna ograničenja	207
6.2. Mere koje imaju slično dejstvo kao i kvantitativna ograničenja	207
7. Direktno diskriminatorne ili nejednako primenjive mere	209
8. Jednako primenjive mere	210
9. Sudska praksa	211
9.1. Slučaj Dassonville	211
9.2. Slučaj Cassis	213

9.3. Odnos imperativnih zahteva i odstupanja iz člana 36.	
Ugovora	215
10. Zabrana kvantitativnih ograničenja i mera istog dejstva na izvoz ..	215
11. Odstupanja i ograničenja od primene odredbi o uklanjanju kvantitativnih ograničenja i mera koje imaju isto dejstvo	216
12. Opšta odstupanja iz člana 36. Ugovora o osnivanju	217
12.1. Zaštita javnog morala, javnog poretka i javne sigurnosti.....	219
12.2. Zaštita zdravlja i života ljudi, životinja i biljaka	220
12.3. Zaštita nacionalnog kulturnog i drugog nasleđa.....	221
12.4. Zaštita industrijske i trgovačke svojine.....	221
13. Ostala odstupanja	223
14. Ograničenja od primene člana 34. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.....	225
14.1. Državni monopoli trgovačkog karaktera.....	225
14.2. Ograničenja uslovljena državnim subvencijama.....	226
14.2.1. Nedozvoljena državna pomoć.....	228
14.2.2. Dozvoljeni izuzeci.....	230
15. Politika konkurencije.....	231
16. Harmonizacija propisa koji se odnose na prepreke u trgovini	233
16.1. Postupak obaveštavanja u slučaju odstupanja od načela slobodnog prometa robe.....	234
16.2. Postupak obaveštavanja predviđen Odlukom	235
16.3. Postupak obaveštavanja prema Uputstvu 98/34 u oblasti tehničkih standarda	235
GLAVA IX.....	237
SPOLJNA TRGOVINSKA POLITIKA EVROPSKE UNIJE	237
1. Zajednička trgovinska politika	237
1.1. Pravni osnov za vođenje zajedničke trgovinske politike	237
1.2. Principi zajedničke trgovinske politike	239
1.3. Sadržina zajedničke trgovinske politike.....	240
1.4. Instrumenti za vođenje zajedničke trgovinske politike	241
1.4.1. Pravno regulisanje izvoza u treće države.....	243
1.4.2. Pravno regulisanje uvoza	245
1.4.3. Autonomne mere	246
2. Zajednička poljoprivredna politika	247
2.1. Izvori prava i predmet regulisanja.....	247
2.2. Pojam i ciljevi zajedničke poljoprivredne politike	250
2.3. Organizacija zajedničkog tržišta.....	252
2.4. Regulisanje trgovine poljoprivrednim proizvodima sa trećim državama	253
GLAVA X.....	257
NAČELO SLOBODE KRETANJA LICA	257
1. Pojam načela slobode kretanja lica.....	257
1.1. Značaj načela	257
1.2. Pojam slobode kretanja lica	258
1.2.1. Pravo odbijanja ulaska/deportacija.....	259
1.2.2. Nediskriminacija po osnovu državljanstva.....	259
1.2.3. Poseban tretman sportista.....	262

1.2.4. Obrnuta diskriminacija	263
2. Sloboda kretanja radnika	264
2.1. Izvori prava	265
2.2. Prepreke slobodnom kretanju radnika	267
2.3. Dinamika ostvarivanja prava – ukidanja prepreka	267
2.4. Pojam "radnika"	269
2.5. Položaj radnika iz trećih država	272
2.6. Položaj državljana novoprimljenih država članica	274
3. Samozaposlena lica	275
4. Ekonomska sadržina prava kretanja radnika	276
4.1. Pravo na prihvatanje stvarno ponuđenog zaposlenja	276
4.1.1. Podobnost (uslovi) za zapošljavanje	277
4.1.2. Pravo zaposlenih na jednaki tretman i uživanje određenih socijalnih i poreskih pogodnosti	278
4.1.3. Pravo radnika na obuku u stručnim školama i centrima za obuku	282
4.1.4. Ostala prava	282
4.1.5. Prava članova porodice radnika	283
4.2. Sadržina imigracionog prava radnika	284
4.2.1. Pravo ulaska	285
4.2.2. Pravo boravka	286
4.2.3. Pravo ostanaka posle prestanka zaposlenja	288
4.2.4. Pravo građana Unije na ostanak u državi članici nakon prestanka zaposlenja	290
5. Ograničenja slobode kretanja	290
5.1. Razlozi javnog poretka	291
5.2. Razlozi javne sigurnosti	292
5.3. Razlozi javnog zdravlja	293
5.4. Postupak	293
5.5. Zapošljavanje u javnoj upravi	294
6. Pravo na slobodno kretanje i boravak građana Unije posle Sporazuma iz Maastrichta	294
7. Sloboda kretanja građana Unije	297
GLAVA XI	301
PRAVO NASTANJIVANJA	301
1. Opšti pojam	301
2. Subjekti prava nastanjivanja	304
3. Preduzeća kao subjekti prava nastanjivanja	307
4. Uslovi za korišćenje prava nastanjivanja	310
4.1. Priznavanje diploma i kvalifikacija	311
4.2. Usvajanje harmonizovanih pravila za preduzeća (trgovačka društva)	311
5. Harmonizovana pravila o trgovačkim društvima	312
6. Predlozi ostalih uputstava	318
7. Evropska kompanija	319
7.1. Statut evropske kompanije	319
7.2. Osnovne karakteristike evropske kompanije	321
8. Evropska ekonomska interesna grupacija	325

9. Izuzeci od slobode nastanjiavanja	327
GLAVA XII	329
NAČELO SLOBODE VRŠENJA USLUGA	329
1. Značaj ostvarivanja slobode pružanja usluga	329
2. Izvori prava	329
3. Pojam načela slobode vršenja usluga.....	332
4. Pojam usluga	334
5. Prepreke slobodnom vršenju usluga i pravna sredstva i metodi njihovog uklanjanja i prevazilaženja	339
5.1. Školska sprema i potrebno iskustvo kao uslovi za obavljanje određenih poslova.....	341
5.2. Pravila profesionalnog ponašanja	344
6. Uslovi za pružanje posebnih usluga.....	345
6.1. Hari onizacija propisa iz oblasti finansijskih usluga	347
6.2. Rezultati harmonizacije propisa iz usluga osiguranja.....	349
7. Usluge od opšteg ekonomskog interesa i usluge od opšteg interesa.....	350
8. Podsticanje zapošljavanja i uslova rada radi privremenog vršenja prekograničnih usluga	353
GLAVA XIII.....	355
NAČELO SLOBODE KRETANJA KAPITALA	355
1. Pojam načela slobode kretanja kapitala.....	355
2. Pojam kapitala i domašaj načela	357
3. Izvori prava	360
4. Kvalifikacija poslova u kojima dolazi do kretanja kapitala	364
5. Načela o ostvarivanju slobodnog kretanja kapitala	365
6. Sloboda kretanja kapitala nakon usvajanja "Bele knjige"	366
6.1. Osnovne karakteristike	366
6.2. Kretanje kapitala između država članica i trećih država	368
6.3. Dozvoljena ograničenja slobode kretanja kapitala	368
7. Sloboda kretanja kapitala nakon stupanja na snagu Ugovora o Evropskoj uniji	369
8. Uspostavljanje ekonomske i monetarne unije nakon Mاستrihta i Amsterdama	370
8.1. Evropska Centralna banka (ECB) i Evropski sistem centralnih banaka (ESCB)	371
8.2. Uspostavljanje monetarne unije	372
8.2.1. Prva faza monetarne unije.....	372
8.2.2. Druga faza	373
8.2.3. Treća faza	374
GLAVA XIV	377
PRAVO KONKURENCIJE	377
1. Opšta pitanja	377
1.1. Pojam i značaj konkurencije	377
1.2. Izvori prava konkurencije	378
1.3. Domašaj primene propisa konkurencije.....	380
1.3.1. Personalni domašaj primene prava konkurencije.....	381
1.3.2. Materijalni domašaj primene pravila konkurencije.....	383

1.3.3. Teritorijalni i ekstrateritorijalni domašaj primene prava konkurencije.....	383
1.3.4. Ekstrateritorijalna jurisdikcija Suda pravde	384
2. Sprovođenje pravila o konkurenciji	385
2.1. Organi za zaštitu konkurencije	385
2.1.1. Evropska komisija.....	385
2.1.2. Nacionalna regulatorna tela u državama članicama	385
2.1.3. Saradnja između Komisije i tela za zaštitu konkurencije u državama članicama.....	387
2.2. Postupak za zaštitu konkurencije	389
2.2.1. Modernizacija postupka za sprovođenje članova 101. i 102. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije	389
2.2.2. Postupak prema Uredbi broj 1/2003	390
3. Oblici povrede prava konkurencije - restriktivni sporazumi iz člana 101. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.....	393
3.1. Uopšte	393
3.2. Pojam sporazuma.....	394
3.3. Odluke udruženja preduzeća.....	395
3.4. Dogovorna praksa	396
3.5. Opšti uslovi za postojanje restriktivnog ponašanja	399
3.5.1. Pojam ponašanja kojim se može uticati na trgovinu između država članica.....	399
3.5.2. Pojam sprečavanja, ograničavanja ili narušavanja konkurencije.....	401
3.5.3. Pojam ponašanja koje ima za cilj ili posledicu sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje (vitoperenje) konkurencije unutar unutrašnjeg tržišta.....	402
3.6. Ograničenja od primene zabrana iz člana 101. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije	403
3.6.1. Pravilo razumne primene	404
3.6.2. Neznatna ograničenja konkurencije – pravilo de minimis	407
3.6.3. Moguće ograničenje - negativno uverenje	409
3.7. Posledice zabrane	410
3.8. Dozvoljeni izuzeci	410
3.8.1. Prvi pozitivan uslov.....	411
3.8.2. Drugi pozitivni uslov	411
3.8.3. Prvi negativni uslov	412
3.8.4. Drugi negativni uslov	413
3.9. Postupak notifikacije – obaveštavanja	414
3.10. Grupni ili blok izuzeci	416
3.11. Regulisanje ograničenja u vertikalnim sporazumima prema Uredbi Komisije broj 2790/1999	418
3.11.1. Pojam dozvoljenog vertikalnog sporazuma	419
3.11.2. Osnovne karakteristike usvojenih rešenja	420
3.12. Zabranjeni oblici kartelnih sporazuma.....	421
3.12.1. Sporazumi koji neposredno ili posredno utvrđuju kupovne ili prodajne cene ili druge uslove razmene.....	422

3.12.2. Sporazumi kojima se ograničava ili kontroliše proizvodnja, plasman, tehnički razvoj ili investicije	423
3.12.3. Sporazumi kojima se deli tržište ili izvori snabdevanja....	424
3.12.4. Sporazumi koji određuju nejednake uslove za iste poslove sa različitim poslovnim partnerima, stavljajući ih na taj način u neravnopravan konkurentski položaj.....	424
3.12.5. Sporazumi kojima se uslovljava sklapanje ugovora prihvatanjem dodatnih obaveza, koje po svojoj prirodi i trgovačkim običajima nemaju veze sa predmetom ugovora	425
4. Zloupotreba dominantnog položaja.....	425
4.1. Uopšte	425
4.2. Postojanje dominantnog položaja	426
4.2.1. Relevantno tržište	427
4.2.2. Relevantno geografsko tržište.....	429
4.2.3. Učešće na relevantnom tržištu	430
4.3. Zabrana zloupotrebe dominantnog položaja	430
4.3.1. Pojavni oblici zloupotrebe dominantnog položaja	431
a) Neposredno ili posredno nametanje neodgovarajuće kupovne ili prodajne cene ili ostalih uslova razmene.....	431
b) Ograničavanje proizvodnje, plasmata ili tehničkog razvoja na štetu potrošača	432
c) Primenjivanje nejednakih uslova na iste poslove sa različitim partnerima, stavljajući ih na taj način u lošiji konkurentski položaj	433
d) Uslovljavanje zaključivanja ugovora prihvatanjem dodatnih obaveza, koje po svojoj prirodi, ili prema trgovačkim običajima, nisu u vezi sa predmetom ugovora	433
5. Spajanje i preuzimanje preduzeća i zloupotreba dominantnog položaja.....	434
5.1. Značaj koncentracija za privredni život i nužnost njihovog regulisanja	434
5.2. Izvori prava.....	435
5.3. Osnovne rešenja Uredbe o koncentracijama.....	438
5.4. Postupak	442
5.5. Odnos Uredbe o koncentracijama i unutrašnjih prava država članica	443
6. Položaj javnih preduzeća	445
6.1. Izvori prava	445
6.2. Osobnosti u položaju javnih preduzeća	446
6.3. Pojam javnog preduzeća u pravu Evropske unije.....	447
6.4. Pravni režim javnog sektora privrede.....	450
6.5. Dozvoljeni izuzeci od primene opštih propisa o konkurenciji ..	451
GLAVA XV	457
SPOLJNI ODNOSI EVROPSKE ZAJEDNICE I EVROPSKE UNIJE....	457
1. Spoljni odnosi Evropske zajednice	457
1.1. Politički i pravni osnov za uspostavljanje spoljnih odnosa.....	457
1.2. Karakteristike politike spoljnih odnosa	459

1.2.1. Postepenost	460
1.2.2. Diferenciranost	460
a) Regionalna ili geopolitička diferencijacija	461
b) Diferencijacija na osnovu ekonomske razvijenosti	463
c) Uslovljena diferencijacija	463
1.3. Fleksibilnost	464
1.4. Politika širenja	465
1.4.1. Uslovi za članstvo u Uniju – kopenhagenski kriterijumi	466
1.4.2. Acquis Communautaire kao elemenat politike prijema	467
2. Spoljna politika Evropske unije	468
2.1. Regionalni pristup	468
2.1.1. Potreba definisanja sopstvene spoljne politike	468
2.1.2. Roajomonski proces kao prethodnica regionalnog pristupa	470
2.2. Pakt o stabilnosti	471
3. Odnosi između Evropske unije i država Zapadnog Balkana	472
3.1. Proces stabilizacije i pridruživanja	472
3.2. Uslovi za zaključivanje sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju	473
3.3. Zajednički elementi sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju ..	475
3.4. Mesto Sporazuma u unutrašnjem pravnom poretku	476
3.5. Neposredna primena i neposredno dejstvo Sporazuma	477
3.6. Odnos SSP prema unutrašnjem pravu	478
3.7. Obaveza neposredne primena EU pravila o konkurenciji	479
LITERATURA	483